

KEREM İLE ASLI HİKÂYESİNİN EPİZOT YAPISI VE MOTİFLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

AN INVESTIGATION ON THE EPISODE STRUCTURE AND MOTIFS OF
THE STORY OF KEREM AND ASLI

Vildan BAYHANAY

ORCID: 0000-0002-8677-049X

DOI:10.5281/zenodo.8097783

ÖZET

Türk halk anlatıları içinde önemli bir yere sahip olan Kerem ile Aslı hikâyesi, başta Azerbaycan olmak üzere geniş bir coğrafyada karşımıza çıkmaktadır. Nazım-nesir karışık bir yapıya sahip olan hikâye, yazılı ve sözlü kültürde yüzyıllardır yaşatılmış; pek çok varyantıyla günümüze kadar ulaşmıştır. Kahramanlarının başlarından geçen olaylar gerçek zaman ve mekândan alınmış olsa da, mevcut varyantlar olağanüstü unsurlar bakımından oldukça zengin öğeler barındırmaktadır. Kerem ile Aslı hikâyesi, özellikle başkahramanlarının hazin sonuyla halkın aklında yer etmiştir. Bu çalışmada, söz konusu hikâyenin önce epizot yapısı incelemeye tabi tutulmuş ve klasik halk hikâyeleriyle aynı epizot yapısına sahip olduğu anlaşılmıştır. Ardından hikâyede yer alan belli başlı motifler detaylı olarak tetkik edilmiş ve anlatıya özellikle 12 motifin yön verdiği tespit edilmiştir.

ABSTRACT

The story of Kerem and Aslı, which has an important place in Turkish folk narratives, appears in a wide geography, especially in Azerbaijan. The story, which has a mixed verse-prose structure, has been kept alive in written and oral culture for centuries; it has survived to the present day in many variants. Although the events of the heroes are taken from real time and space, the existing variants contain very rich elements in terms of extraordinary elements. The story of Kerem and Aslı has taken its place in the minds of the people, especially with the sad ending of their protagonists. In this study, the episode structure of the story in question was examined first and it was understood that it had the same episode structure as classical folk tales. Then, the main motifs in the story were examined in detail and it was determined that especially 12 motifs gave direction to the narrative.

Anahtar Kelimeler: Kerem ile Aslı hikâyesi, epizot yapısı, motif yapısı, inceleme.

Keywords: Kerem and Aslı story, episode structure, motif structure, analysis.

İlgili Yazar: Vildan BAYHANAY
Yüksek Lisans Öğrencisi, Karamanoğlu Mehmetbey
Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve
Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Karaman.
vildansahin63@gmail.com

Başvuru Tarihi / Received: 18.04.2023
Kabul Tarihi / Accepted: 13.06.2023

1. Giriş

Halk hikâyeleri, sözlü ve yazılı kültürün en yaygın anlatı türlerinden biridir. Çoğunlukla aşk ve yiğitlik, bazen de iki konuyu birlikte işleyen halk hikâyeleri, XVI. yüzyıldan bu yana Türk halk edebiyatı içinde görülüp sevimliye başlamıştır. Çoğunlukla âşıkların hayatı etrafında oluşan halk hikâyelerinde olaylar, bazen masal ülkelerinde bazense gerçek mekânlarda geçmektedir. Bu özellikleri itibarıyla halk hikâyeleri, destandan modern romana geçiş merhalesinde ortaya çıkmış bir tür olarak değerlendirilmektedir. (Duymaz, 2001: 1)

Türk halk anlatıları arasında en çok işlenen ve bilinen hikâyelerden biri Kerem ile Aslı hikâyesidir. Hikâyede kahramanlıktan öte "aşk" konusunun ön planda olduğunu görmekteyiz. Bir kahramanın aşkı için ne tür sınavlardan geçtiğini, yaşadığı olumlu ve olumsuz durumları vs. olağanüstü motiflerle bezeli halde bu hikâyede görmek mümkündür. Saz şairlerinde, Tanzimatçılarda, karagöz, opera, tiyatro ve sinemada; halk resimlerinde, yeni muharrir ve şairlerde gördüğümüz izleri Kerem ile Aslı hikâyesinin ne kadar yayılmış olduğunu göstermeye kâfidir. (Elçin, 2000: 57)

Kerem ile Aslı hikâyesi, XVII. yüzyılda yaşadığına inanılan Âşık Kerem'in yaşamı çevresinde oluşmuş bir anlatıdır. Nazım-nesir karışımı bir yapısı olup manzum kısmı daha fazladır. Elimizde hikâyenin birden çok varyantı bulunmaktadır. Hikâyede Kerem ile Aslı ismi birbirlerine mahlas olarak verilmiştir. Kerem'in asıl adı hikâyede Ahmet Mirza, Aslı'nın ise Kara Sultan'dır. Ahmet Mirza, İsfahan şahının oğludur; Aslı ise şahın hazinedarının kızıdır ve babası bir keşiştir.

2. Kerem ile Aslı Hikâyesinin Olay Örgüsü

Hikâyenin başında İsfahan şahı Adil Şah'ın ve keşişinin evlatları yoktur. Bu dertlerine üzülen iki ihtiyar birlikte gurbete çıkarlar. Yolda ilerlerken karşılarında bir Hızır belirir ve Hızır bunların dertli olduğunu anlar. Hızır onlara çocuklarının olması için bir elma verir ve eşleriyle yemelerini ister. Hızır'ın diğer isteği ise çocuklar büyüyünce onları evlendirmeleridir. Şah ve keşiş gurbetten dönüp Hızır'ın verdiği elmayı eşleriyle yerler. Gel zaman git zaman şah ve keşişin çocukları olur. Adil Şah'ın bir oğlu olmuştur; adını Ahmet Mirza koyar. Keşişin ise bir kızı olmuştur. Keşiş, kızının adını Kara Sultan koyar. Çocuklar büyüyünce keşiş, kızını şahın oğluna vermek istemez. Bunun için çeşitli planlar yapar. Keşiş karısı ile konuşup bir gece ansızın Zengi'ye geçer. Ahmet Mirza ise arkadaşı Sofu ile birlikte eğitim hayatına devam etmektedir. Ahmet Mirza ara ara arkadaşı Sofu ile ava da gider. Yine günlerden bir gün arkadaşı ile ava giden Ahmet Mirza, av dönüşünde yolda uyuyakalır. Rüyasına üçler, yediler ve kırklar gelir. Onların elinden bade içer ve o esnada ona, Kara Sultan'ın yüzü

gösterilir. Ahmet Mirza kıza âşık olmuştur. Kara Sultan'ı bulmak için yola düşen Ahmet Mirza, Zengi'ye gelir. Keşişin evine gider ve misafir olur. Keşişin ise bu durum karşısında canı sıkılır. Bir süre sonra keşiş kızının öldüğü yalanını etrafa yayar. Ahmet Mirza bunu duyar ve yas tutmaya başlar.

Günlerden bir gün Ahmet Mirza şahinini takip eder ve şahini onu bir bahçeye yönlendirir. Şahinin arkasından giden Ahmet Mirza, rüyasında gördüğü Kara Sultan ile karşılaşır. Kara Sultan da Ahmet Mirza'yı görünce aşk şiirleri söylemeye başlar. Bu görüşme esnasında birbirlerine 'Kerem' ve 'Aslı' isimlerini mahlas olarak verirler. Bu görüşmeden sonra Kerem için aşk hastalığı başlar ve yataklara düşer. Babası Adil Şah, oğlunun durumuna üzülür ve keşiş ile konuşup kızını oğluna vermesini ister. Keşiş din farkından ötürü kızını asla vermek istemez ve yine bir gece her şeyini toplayıp göçer. Bunu duyan Kerem, Aslı için gurbete çıkar. Şehir şehir Aslı'yı arar ve sonunda Kayseri'ye varıp Aslı'nın evine ulaşır. Kimliği bilinsin istemez. Dışında sorun varmış gibi yaparak Aslı'nın evinde bütün dişlerini çektirir. Amacı, dişi çekilirken kızı görmektir. Mendile ağzının kanını silerken Aslı onu tanır. Kerem acele ile çıkarken ayağı sıkışır ve can havliyle Aslı'yla kavuşmak için dua eder. Duası kabul olur. Kerem ile Aslı birlikte kaçarlar. Kerem, düğünlerinin yapılmasını ister ve Halep paşasının emri ile evlilikleri kararlaştırılır. Keşiş ise onların kavuşmalarını istemez ve kızına sihirli bir gelinlik diktirir. Kerem ile Aslı evlenirler. Aslı'nın gelinliği sihirli olduğu için düğün gecesi bir türlü açılmaz; açılan her düğme yeniden kapanmaktadır. Bunu gören Kerem "ah" çeker ve ağzından bir alev çıkar. Bu alevle Kerem yanmaya başlar. Bu alevi söndürmek isterken Aslı da yanar. İki sevdalı kül olur. Olayın ardından keşiş ile karısı, Halep paşasının emriyle öldürülür. (Sakaoğlu, 2018: 99-101)

3. Kerem ile Aslı Hikâyesinin Epizot Yapısı

3.1. Ailenin Tanıtımı (Anne ve Baba)

Kerem'in babası Adil Şah, İsfahan şehrinin hükümdarıdır. Aslı'nın babası olan keşiş ise şahın hazinedarındır. Yani Kerem bir şahın oğlu iken Aslı bir hazinedarın kızıdır. (Sakaoğlu, 2018: 99)

Aileler arası idari yakınlık bulunmasına rağmen dinî, millî ve sosyal farklılıklar da mevcuttur (Duymaz, 2001: 41). "Kerem ile Aslı'nın arasına, Aslı'nın babası Ermeni keşişinin dinî taassubu dikilecektir: İki sevgiliye uzun yıllar mihnetle dolu bir ayrılık hayatı yaşatan, sonunda her ikisini de murat almadan ölüme götüren bu taassuptur." (Boratav, 2012: 55)

3.2. Çocuksuzluk, Çare Arama ve Doğum

Kahramanların aileleri siyasi ve iktisadi güçlerine rağmen yaşlıdırlar ve ikisi de çocukları

olmadığı için kederlidir (Elçin, 2000: 12).

Kerem'in babası Adil Şah ile Aslı'nın babası keşiş dertlerini unutmak için dışarı çıkıp gezerler. Yolda yürürken yaşlı bir derviş ile karşılaşır ve derviş bunların üzüntülerinin çocuksuzluk olduğunu anlar. Eşleriyle birlikte yemeleri için onlara birer elma verir. Bu olay üzerine evlerine dönen şah ve keşiş elmayı eşleriyle birlikte yerler. Günler geçtikten sonra şah ve hazinedarın çocukları olur. (Sakaoğlu, 2018: 99)

3.3. Ad Verme

Şahın oğluna Ahmet Mirza, hazinedarın kızına Kara Sultan adı verilir. (Sakaoğlu, 2018: 99)

3.4. Eğitim

Halk hikâyelerinde eğitim iki yönlüdür. Bunlar o devrin ilimlerinin öğretilmesi ile av ve silah eğitimleridir. (Duymaz, 2001: 45)

Hikâyede Ahmet Mirza, eğitim almak için arkadaşı Sofu ile okula gitmiştir. Ayrıca Ahmet Mirza, yine arkadaşı Sofu ile ava da çıkmıştır. (Sakaoğlu, 2018: 99) Yani halk hikâyelerinde görülen her iki eğitim biçimi de incelediğimiz hikâyede görülmektedir.

3.5. Âşık Olma

Halk hikâyelerinde aşk epizodu iki kademelidir. Hem rüyada hem de av sırasında görüşerek âşık olma vardır. (Duymaz, 2001: 47)

Ahmet Mirza okul dışında arkadaşı Sofu ile birlikte ava gider. Ahmet Mirza av dönüşünde yolda uyur. Uykuya daldıktan sonra rüyasında üçler, yediler, kırklar ona bade içirir. Kırkların eli ayna vazifesi görür ve bu yolla keşişin kızını Ahmet Mirza'ya gösterirler. (Sakaoğlu, 2018: 99)

3.6. Şiir Okuma ve Saz Çalma

"Bir grup aşk hikâyesinde ve özellikle de Anadolu, Azerbaycan ve Türkmenistan Türkleri tarafından oluşturulan hikâyelerde, ana kahraman saz çalan bir âşık şairdir ve bu âşık, aşkını ve duygularını kendi düzenlediği şiirlerle veya türkülerle ifade eder." (Reichl, 2021: 14)

Rüyasında keşişin kızını gören Ahmet Mirza, Kara Sultan'ın şehrine gelir. Günlerden bir gün ava çıkan Ahmet Mirza şahinini izler, şahini ise bir bahçe görür ve avluya girer. Ahmet Mirza kuşu takip edip bahçeye doğru yönelir. Ahmet Mirza rüyada gördüğü keşişin kızı ile karşılaşır ve her ikisi de aşk şiirleri okumaya başlarlar. Bu esnada birbirlerine Kerem ile Aslı isimlerini mahlas olarak verirler. (Sakaoğlu, 2018: 99)

Kerem, Aslı ile kavuşamadığı için derin üzüntüler duyuyordu ve aşk ıstıraplarını kimse ile paylaşamıyordu. Bir gün babası ile birlikteyken babasından saz istedi. Bunun üzerine oğluna sazı veren baba, Kerem'in türkülerini dinlemeye başladı. (Elçin, 2000: 16)

3.7. Sevgiliyi İsteme ve Engeller

Kerem, Zengi'ye gelir. Babası Adil Şah, Aslı'nın babası keşişi mekânına buyur ettikten sonra Aslı'yı oğluna ister. Keşiş, şaha belli etmeden din farkı sebebiyle bir gece ailesiyle birlikte göçmeye karar verir. Böylece iki sevdalının arasına engel girer. (Sakaoğlu, 2018: 99)

3.8. Memleketten Ayrılma

Aslı'nın ailesi tarafından kaçırıldığını öğrenen Kerem, kendisini harap eder ve gurbete çıkar. Gence üzerinden Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerine gelir. Tiflis, Van, Ahlat, Muş vb. yerleri gezerken zor tabiat şartları ile karşılaşır. Erzurum'a, oradan da Erzincan'a doğru yola çıkar. Erzincan'a gelen Kerem, Aslı'nın Ayaş'a gittiğini haber alır. Tokat üzerinden Zile'ye gelir ve oradan Ürgüp'e ulaşır. Aslı'yı Ürgüp'te bulamayan Kerem, Kayseri'ye gitmeye karar verir. Kayseri paşası keşişten Aslı ile Kerem'in düğünlerinin yapılmasını ister. Bunun üzerine keşiş, Halep'e doğru yola çıkar. (Sakaoğlu, 2018: 99-100)

3.9. Sevgilinin Başkasıyla Evlendirilmek İstenmesi

"Kahramanın karşısında, sevdiğine kavuşmasına mâni olan engeller, onun seviyesine nazaran daha yüksek bulunan şahsiyetlerdir. Çok defa, kızın ailesi bir serseri âşığa kızlarını vermekten imtina ederler; bazen de kız ailesi tarafından başka birisine, içtimai seviyesi bakımından kendine denk bir şahsa nişanlanmıştır. Bütün bu hususlar, halk hikâyelerinin en heyecanlı sahnelerini teşkil eden, mücadeleleri doğuran amillerdir." (Boratav, 2012: 60)

Halep'e gelen keşiş, kızını başka bir delikanlıya vermiştir. (Sakaoğlu, 2018: 101)

Aslı, kilisede düğün merasimi vesilesiyle Ermeni genç bir erkekle evlenirken paşanın adamları Aslı'yı kaçıtır. (Elçin, 2000: 17)

3.10. Kahramanın Geri Dönüşü

Kilisede başka biriyle evlendirilmek istenen Aslı, Halep paşasının emriyle alınıp konağa getirilir. Burada, Kerem ile Aslı'nın evlendirilmesi kararlaştırılır. (Sakaoğlu, 2018: 101)

3.11. Sonuç Epizodu

Keşiş, kızına sihirli bir gelinlik diktirir. Bu gelinliğin düğmeleri her açıldığında yeniden kapanmaktadır. Kerem ile Aslı evlenirler. Ancak Kerem sihirli gelinliği açamaz ve üzüntüsünden 'ah' diye feryat eder. Ağzından büyük bir alev çıkan Kerem, yanmaya başlar. Kerem yanıp kül olunca Aslı, onun küllerini saçlarıyla toplar ve o esnada Aslı da yanıp kül olur. Yaşananların nedeninin Aslı'nın babası olduğu anlaşılır. Halep paşası, yardımcılarına emir verip keşişi ve karısını öldürtür. (Sakaoğlu, 2018: 101)

4. Kerem ile Aslı Hikâyesinde Bulunan Belli Başlı Motifler

Motif kavramı, "hikâye etmenin en küçük unsuru" olarak tarif edilmiştir (Alptekin, 2021: 295). Bu tanımı; başka anlatılarda da tekrar eden, anlatıdan çıkartılınca anlamda daralma meydana getiren en küçük unsura motif denir, şeklinde genişletmek mümkündür. Çalışmanın bu kısmında, Kerem ile Aslı hikâyesinde yer alan belli başlı motifler ele alınacaktır.

4.1. Din Farkı Motifi

Hikâyede kahramanın yaşadığı zorlukların başlıca nedenlerinden biri din farkıdır. Aslı'nın babası keşiş, kızını sürekli Kerem'den kaçırmaktadır. Bunun en önemli nedeni aralarında din farkının bulunmasıdır. Kerem'in ailesi Müslüman, Aslı'nın ailesi ise Hristiyan'dır. (Duymaz, 2001: 42)

Aslı'nın bir keşiş kızı olması ve babasının din farkını ileri sürerek kızını Kerem'e vermemesi, hikâyedeki temel çatışmadır. Din farkı konusunda Müslümanlar Hristiyanlara göre daha ılımlıdır. Aslı ve keşiş babası için aşk konusu, din konusundan farklı bir durumdur. Kerem ile Aslı hikâyesinin buruk yanı Kerem'in aşka, Aslı'nın ise dine önem vermesidir. (Kaplan, 2016: 158)

4.2. Elma Motifi

Hikâyede elma motifi doğumun habercisi niteliğinde olup çocuksuzluk derdine derman niteliğindedir. "Türk destanlarında kahraman hem lider hem de yöneticidir. Tarihî dönemlerde Türk toplumunun lideri han, hakan olmak Tanrı tarafından verilmiş kut sahibi olmaktır. Bu anlayış destanlara da yansır ve destan kahramanı kut sahibi hanedan ailesine mensup biridir. Destandan hikâyeciliğe geçiş sürecinde Türk anlatı geleneğindeki bu yapı devam etmiştir. Hikâye kahramanı âşık, genellikle bir han, bey veya olayların geçtiği yörenin önde gelen şahsiyetlerindedir. İktidar sahibi babalar hem iktidarlarının hem de soylarının devamı için çocuk sahibi olmayı istemektedirler." (Çetin, 2020: 153)

Adil Şah, İsfahan şehrinin hükümdarıdır; keşiş ise onun hazinedarıdır. Bu ikilinin en büyük dertleri, çocuklarının olmamasıdır. Şah, malını ve tahtını kime bırakacağına endişesini yaşamaktadır. Yolda rastladıkları derviş ikisine de birer elma verir. Eşleriyle elmayı yiyen şah ve keşiş çocuk sahibi olurlar.

“Dervişin şah ve hazinedara taktim ettiği elma, veludiyet unsuru olarak geçer. Bu motifi *Kitab-ı Mukaddes*'te görmekteyiz. Havva şeytana uymuş, nefesine yenik düşüp elmayı yemiştir. Mitolojide elma motifi yer almış olup Doğu'da edebiyat eserlerine de bu motif aksetmiştir. Havva yılanı uyup onu itaatle dinledi ve meyvelerden tatmak istedi. Sevdiğini elinden tutarak bu inanılmaz ağaca götürdü ve bir elma kopararak evvela kendi ısırды, üst tarafını da arkadaşına verdi. *Kitab-ı Mukaddes*'te Havva'nın yediği yasaklı meyve elmadır. Hikâyelerimizde ise çocuksuzluğa derman olarak karşımıza çıkmıştır.” (Elçin, 2000: 21)

Hikâyede Kerem ve Aslı doğmadan önce elma motifi olağanüstü yardımcı ve olağanüstü meyve olarak ana rahmine düşmektedir. Kutsal yardımcı kişiler evliya, pir ve derviş gibi gizemli ve kutsal karakterlerdir. Elma motifi verimlilik, hayat ve üretkenliği temsil etmektedir. (Çetin, 2020: 156)

4.3. Derviş Motifi

Hikâyede derviş, çocuksuzluk motifini gidermeye yardımcı olan kutsal kişidir. Kahramanların ailelerinin dertlerini anlayıp onlara hemen yardımcı olmuştur.

Derviş, insanların derdine derman olmak için Allah'ın göndermesiyle gelmiş ve elma vermiştir. Bir elmayı yarı yarıya bölüşürler. Padişah ve hazinedarının eşleriyle birlikte yemeleri lazımdır. Derviş bunu söyler ve doğacak çocukları birbirinden ayırmamalarını tembih eder, gözden kaybolur. (Elçin, 2000: 28)

4.4. Hızır Motifi

Türk kültür alanında Hızır, Hıdır, Kıdır, Hızır-İlyas gibi adlarla anılan ve halk hikâyelerinde Hızır olarak yer almış olup, çeşitli şekillerde görülen, uğur getiren, dileklerini karşılayan kutsal varlık olarak Türk toplumunda yer alan motiflerden biridir. (Çetin, 2020: 203) Kahramanın yaşadığı türlü zorluklarda karşımıza çıkmaktadır. Kerem'i zor durumlardan kurtarmıştır.

Kerem, arkadaşıyla Laleli Dağı'nda kışa tutulmuştur. Kerem ve arkadaşı Sofu'ya Hızır yardımcı olur. (Duymaz, 2001: 54)

4.5. Formülistik Sayı Motifi

Kültürümüzde sayıların önemli bir yeri vardır. Bunda dinî inançlar etkilidir. Mesela İslamiyet'te bazı sayılar kutsal anlamlar ifade etmektedir. Bir, üç, yedi, dokuz, kırk gibi sayılar bunlardandır. (Artun, 2009b: 307)

"Tasavvufi ruh, üç derece olarak sınıflandırılır (kötülüğe teşvik eden ruh, suçlayan ruh, huzurlu ruh). Bu sayı aynı zamanda Şiilikteki üçlemeye (Allah, Muhammet, Ali) işaret eder. Bektaşilikte de erişilmesi gereken üç merteye vardır. (...) Yedi sayısı İslami inanışlarda yaygın olarak karşımıza çıkar. Allah, göğü yedi katlı olarak yaratmıştır. Hac' da Kâbe yedi kez tavaf edilir. Tasavvufta beden, ruhsal güçlerin toplandığı yedi noktadan söz edilir. (...) Kırk, İslam öncesi Türk geleneklerinde de çok yer tutar. Ayrıca Hz. Muhammet'in kırk yaşında Allah'tan ilk vahyini alması, Allah'ın Âdem'in çamurunu kırk gün yoğurduğuna inanılması gibi İslami inanışlar da vardır." (Çoruhlu, 2017: 347-352)

Hikâyemizde de en sık geçen sayılar üç, yedi ve kırktır. Üç, yedi ve kırk sayılarının hikâyede geçen bazı olaylar şunlardır: Kerem, Aslı ile nişanlanır ve üç gün sonra keşişin evine gider. Kerem, Laleli Dağı'nda üç gün üç gece kalmaktadır. Keşiş, şah ile konuşup üç gün süre ister. Kerem, üç yaşındaki çocuk gibi ağlamaya başlar. Şah, yedi kıtanın padişahıdır. Şahın çocuğu olmamaktadır ve çocuğunun olması için yedi yaşından büyük kişilere ziyafetler verir. Hikâyede şah ile hazinedarına eşleri ile yemeleri için elma veren derviş kırklardandır. Kerem, Aslı'yı ararken kırk haramiler Kerem'in yolunu keser. (Duymaz, 2001: 178-179)

4.6. Turna Motifi

Turna; semah ritüelleri, efsaneler, nefesler ve menkıbelerde sembol olarak karşımıza çıkar. Bereket, uğur, refah ve mutluluğun sembolüdür.

Turna, hikâyede Kerem'in Aslı'ya kavuşmasına yardımcı olmuştur. Kerem gurbete çıktığında turnalara rastlar ve turnalara Aslı'yı sorup ona haber ve selam gönderir. Bu motif bazen de karşımıza yardımcı bir motif olarak çıkmaktadır. (Duymaz, 2001: 156)

4.7. Bade İçme ve Rüya Motifi

Âşıklık geleneğinde rüya motifi olmazsa olmaz bir motif olarak karşımıza çıkmaktadır. Âşıklar maddi aşktan manevi aşka doğru yönelirken, saz çalar ve türkü söyler. Rüya motifinde, ilahi kişiler olan üçler, yediler ve kırklar gibi bir mürşidin, pirin ya da Hızır'ın rüyada kahramana sevdiğini göstermesiyle, kahraman âşıklık olgunluğuna erişir. (Artun, 2009a: 59) Âşik; pirlere aracılığıyla badeyi içtikten sonra düşüp bayılır, ağzından köpükler gelmeye başlar. Baygın halde üç, altı, yedi gün öylece

kalır. Sazın sesini duyunca âşığın gözleri açılır. Sazı ile birlikte şiirler söylemeye başlar. (Günay, 2015: 45)

Hikâyemizde Kerem'in âşık olması, bade içme motifiyle gerçekleşmiştir. Bade, pirlerin elinden Kerem'e ulaşmıştır. Günlerden bir gün arkadaşıyla birlikte ava giden Kerem, dönerken uyuyakalır ve o sırada üçler, yediler, kırkların elinden bade içer. (Sakaoğlu, 2018: 99)

4.8. Ceylan Motifi

Dinî yönden ceylan, Alevi-Bektaşî geleneğinde dostluğu temsil etmektedir. Ayrıca avlanması kesinlikle yasak olup avlayan kişiye uğursuzluk getirdiğine inanılır.

Hikâyemizde ceylanın Kerem ile bir kez konuşması geçmektedir. Kerem, Aslı'yı takibi sırasında onunla karşılaşmış sohbet eder. Ceylan ile hasbihal eden Kerem, avcılara yalan söyleyerek onu kötülüklerden korur. (Duymaz, 2001: 156)

4.9. Sihir ve Büyü Motifi

Kur'an-ı Kerim'de sihir, terim anlamıyla altmış kez yer almaktadır. En çok Hz. Musa, Hz. Harun ve Hz. Muhammet'le ilgili ayetlerde rastlamaktayız. Ayet ve hadisler göz önüne alındığında, sihir bazı olağanüstü güçlere dayanmaktadır ve Allah'ın birliğine aykırı bir inanç olarak değerlendirilmektedir. Yine inanişâ göre canlılar, yakın temas ortadan kalksa bile birbirlerini etkileyebilmektedirler. Bir kişinin saçına, kirpiğine, tırnağına yahut kıyafetlerinden bir parçasına sahip olan kişi, diğer kişi üzerinde pozitif ya da negatif etkilere sahip olabilmektedir. (Artun, 2009b: 119)

Kerem ile Aslı hikâyesinde Aslı'nın babası keşiş, kızını Kerem'den sürekli kaçırmış. Keşiş onların kavuşmalarına hep engel olur. Kerem ile Aslı'nın düğünü için Aslı'ya sihirli bir gelinlik diktirir. Bu sihirli gelinliğin özelliği ise düğme açtıkça düğmelerin geri kapanmasıdır. Kerem ile Aslı, sihirli gelinlik yüzünden birbirlerine kavuşmadan ölürlür.

4.10. Dağ ve Su Motifi

"Türk mitolojisinde dağ, dünyanın ve evrenin niteliğinin anlaşılmasında önemli bir etiyolojik unsurdur. Türk mitolojisine göre dünyanın merkezinde yedi katlı bir 'demir dağ' bulunur. (...) Türk mitolojisinde su tanrısı bulunmasa da 'yer-su' bağlamında kutsal kabul edilen 'su iyisi' mevcuttur. Su, korunması ve saygı duyulması gereken bir unsur olarak 'su iyisi' tarafından korunur." (Akyüz, 2017: 155 ve 157)

Hikâyede Kerem, Aslı'yı ararken zorlu tabiat şartlarıyla karşılaşır. Kerem'in karşılaştığı

zorlukların ilki, dağların Kerem'e yol vermemesidir. Birden fazla dağ ile karşılaşan Kerem, dağa yönelip türkü söyleyince dağlardaki sis, duman, kar, fırtına ortadan kalkar ve Kerem ancak bu şekilde yolculuğuna devam edebilir. Hikâyemizdeki motiflerden bir diğeri ise Irmağın Kerem'e yol vermesidir. Âşık Kerem, ırmağa gelir ve karşıya geçemez. Irmağa türkü söyleyerek geçit vermesini ister. Bunun üzerine Kerem'in geçmesi için hayalet köprü ortaya çıkar ve Kerem, bu köprüden geçip gider. (Duymaz, 2001: 157-159)

4.11. Dua Motifi

"Dua, insanın kendisi ve içinde yaşadığı cemiyetin maddi refah ve manevi saadetinde yardım ve merhametini istemek üzere Tanrı'ya yaptığı bir hitap, bir sesleniştir" (Elçin, 2004: 663). Duyguların dile getirildiği öznel istekleri yansıtır (Artun, 2009b: 52).

Hikâyemizde; Kerem, Aslı'yı sever fakat Aslı, Kerem'e aynı duygularla cevap vermez. Kerem de Allah'a dua ederek "Ya Rabbim, benim aşkımın üçte birini o kıza ver de onun için çektiklerimi anlasın." diye dua eder. Bu duası kabul olur ve Kerem ile Aslı birlikte kaçarlar. (Sakaoğlu, 2018: 100)

4.12. Beddua Motifi

Beddua; duanın aksi ve zıddı olan lanet, inkisar, bela ve gazap ifade eden menfi sözlerdir (Elçin, 2004: 663).

Hikâyede Aslı, Kerem ile kavuşamadığı için babasına beddua eder. Kilisede genç bir Ermeni erkek ile zorla evlendirilirken, olayı duyan paşa Aslı'yı hizmetçileri aracılığıyla kaçıtır. (Elçin, 2000: 17)

5. Sonuç

Türk coğrafyasında en çok bilinen anlatılardan biri, Kerem ile Aslı hikâyesidir. Asıl adı Ahmet Mirza olan Kerem, Müslüman bir ailenin oğludur; asıl adı Kara Sultan olan Aslı ise Hristiyan bir ailenin kızıdır. Aslı'nın babasının kızını bir Müslüman'a vermek istememesi ve onu diyar diyar kaçırmaması, hikâyedeki ana macerayı oluşturmaktadır. Aslı'nın babası, hikâyenin finalinde de sevenleri rahat bırakmaz ve iki sevdalının yanarak ölmesine sebebiyet verir. Kerem ile Aslı'nın hazin hikâyesi, nazım-nesir karışık bir yapıda günümüze kadar söz ve yazıyla taşınmış; halk arasında dilden dile dolaşırken pek çok varyantı ortaya çıkmıştır.

Çalışmamız, Kerem ile Aslı hikâyesinin epizot yapısını ve motiflerini konu edinmiştir. İncelemelerimiz neticesinde, klasik halk hikâyelerinde rastlanan epizot yapısının bu hikâyede de

tekrar ettiği görülmüştür. Söz konusu hikâye motifleri bakımından ele alındığında ise anlatıya özellikle 12 motifin yön verdiği tespit edilmiştir. Bunlar din farkı motifi, elma motifi, derviş motifi, Hızır motifi, formülistik sayı motifi, turna motifi, bade içme ve rüya motifi, ceylan motifi, sihir ve büyü motifi, dağ ve su motifi, dua motifi, beddua motifidir.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Ç. (2017). Dağ, su ve mağara kültürleri bağlamında Ankara Hüseyin Gazi Türbesi. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 81, 151-171.
- Alptekin, A.B. (2021). *Halk hikâyelerinin motif yapısı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Artun, E. (2009a). *Aşıklık geleneği ve aşık edebiyatı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Artun, E. (2009b). *Türk halk bilimi*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Boratov, P. (2012). *Halk hikâyeleri ve halk hikâyeciliği*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Çetin, İ. (2020). *Türk halk hikâyeciliği: Türkiye sahası*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Çoruhlu, Y. (2017). *Türk mitolojisinin ana hatları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Duymaz, A. (2001). *Kerem ile Aslı hikâyesi üzerinde mukayeseli bir araştırma*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Elçin, Ş. (2000). *Kerem ie Aslı hikâyesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Elçin, Ş. (2004). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Günay, U. (2015). *Türkiye’de aşık tarzı şiir geleneği ve rüya motifi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kaplan, M. (2016). *Türk edebiyatı üzerinde araştırmalar 3 (Tip tahlilleri)*. İstanbul: Dergah Yayınları.